

## **Створення розвивального життєвого простору у групових приміщеннях дошкільного закладу**

Впровадження у практику роботи дошкільних навчальних закладів особистісно орієнтованої моделі дошкільної освіти є одним із основних завдань педагогічних працівників сьогодення. Дитина зі своїми уподобаннями, інтересами, здібностями, особливостями має стати головним учасником освітнього процесу. Для реалізації особистісно орієнтованої моделі педагоги дошкільного навчального закладу мають створити необхідні умови для розвитку дитини, тобто створити сприятливий розвивальний простір, у якому дитина живе, активно діє, спілкується, отримує знання, розвиває свої уміння, навички, проявляє емоції та почуття.

Створити середовище, яке було би розвивальним, не так просто. Та й бажаного результату відразу досягти також неможливо, адже для створення оптимального розвивального простору педагогічним працівникам дошкільного навчального закладу необхідно підібрати різне обладнання (ігрове, навчальне, спортивне тощо), продумати його оптимальне розміщення та визначити кількість. Важливо пам'ятати, що розвивальний простір створюють не для зручності педагога, а для того, щоб дитина могла вільно, відповідно до своїх смаків і настрою, обирати той чи інший осередок. Педагоги інколи піклуються лише про кількісне наповнення групової кімнати ігровими атрибутами і забувають про те, що їх достатня кількість не завжди забезпечує якісний повноцінний розвиток дітей. Керівнику та вихователю-методисту дошкільного навчального закладу потрібно навчити педагогічних працівників не лише створювати розвивальний простір, а й працювати у ньому з дітьми.

## **Принципи організації розвивального простору**

Створюючи розвивальний простір у дошкільному навчальному закладі, педагогічним працівникам слід дотримуватися певних принципів, зокрема таких, як:

- безпечність;
- урахування закономірностей розвитку дітей;
- раціональність;
- динамічність;
- активність;
- комфортність кожної дитини;
- позитивно-емоційне навантаження.

### **Безпечність**

Найголовнішим принципом організації розвивального простору є його безпечність, адже від цього залежить збереження життя та здоров'я дітей. Під час облаштування розвивального простору педагогічним працівникам дошкільного навчального закладу особливу увагу необхідно звертати на якість матеріалів, з

яких виготовлено обладнання та його відповідність санітарно-гігієнічним нормам. Обов'язково слід дотримуватися вимог Інструкції з організації охорони життя і здоров'я дітей у дошкільних навчальних закладах, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 28 жовтня 2008 р. № 985.

### **Урахування закономірностей розвитку дітей**

Організуючи життєдіяльність дітей, педагогам необхідно враховувати психологічні закономірності їх розвитку, їхні індивідуальні особливості, а також особистий життєвий досвід. Розвивальний простір, який задовольнить потреби кожної дитини створити неможливо, а тому педагогічним працівникам потрібно наповнити його різноманітними атрибутами, які допоможуть зацікавити кожну дитину, а також, подбати про те, щоб вона змогла знайти для себе улюблене заняття.

### **Раціональність**

Діти, займаючись різними видами самостійної діяльності, не мають заважати одне одному. Тому для облаштування групових кімнат бажано використовувати підвісне обладнання, ширми, екрани, вітрини.

Для того щоб забезпечити дотримання принципу раціональності, потрібно також враховувати особливості архітектури та дизайну групового приміщення дошкільного навчального закладу. У групових приміщеннях педагогічні працівники мають передбачити місце для створення постійних та змінних осередків, де діти могли б самостійно чи невеличкими групами за власним бажанням займатися різними видами діяльності.

### **Динамічність**

Облаштувавши розвивальний простір, педагогам необхідно періодично змінювати його матеріальне наповнення, враховувати настрій дітей, освітні завдання тощо. Варто періодично змінювати кольоровий і звуковий фон у групових приміщеннях, варіювати використання обладнання. Раз у два місяці частину ігрових матеріалів необхідно оновлювати, а також змінювати їх розміщення. Для забезпечення динамічності розвивального простору варто використовувати модульні столи, пересувні ящики, ширми тощо.

### **Активність**

Дотримання принципу активності передбачає, що у розвивальному просторі у дітей має бути можливість діяти за власним вибором, змінювати ситуацію, перетворювати простір, обстежувати його, раціоналізувати. Всі предмети мають бути доступними дітям, щоб їх можна було сміливо брати, використовувати тощо.

### **Комфортність кожної дитини**

Педагогічні працівники мають забезпечувати комфортність кожної дитини, тобто надавати їй «особистий простір» — місце, де дитина може побути наодинці. З цією метою у груповому приміщенні варто створити «куточок усамітнення» чи «куточок роздумів» з м'яким диванчиком, подушками тощо. Проте дитина має комфортно почуватись і в інших осередках групового приміщення.

### **Позитивно-емоційне навантаження**

Принцип позитивно-емоційного навантаження передбачає:

- використання в оформленні приміщень теплої пастельної гами кольорів та якісного текстилю і фурнітури;

- таке розміщення меблів яке, не створюватиме відчуття захаращеності під час перебування у приміщенні;
- забезпечення достатнього освітлення;
- забезпечення повноцінного режиму провітрювання;
- створення зелених куточків тощо.

Працівникам дошкільного навчального закладу необхідно також уникати конфліктів, бути спокійними, уважними. Своєю поведінкою та діями вони мають позитивно впливати на розвиток психічних процесів у дітей. Загальна тональність мовлення педагогічних працівників має бути домірною, зауваження — спокійними, доцільними та коректними.

## Складові розвивального простору

З огляду на те, що зміст Базового компонента дошкільної освіти в Україні передбачає мінімально достатній рівень розвиненості, навченості та вихованості дітей за сферами життєдіяльності «Природа», «Культура», «Люди», «Я Сам», розвивальний простір дошкільного навчального закладу також слід розглядати як інтегровану категорію, що охоплює такі сталі взаємопов'язані між собою складові, як:

- природна;
- культурна;
- соціальна;
- власного «Я».

Ще одна важлива складова розвивального простору — мовленнєва, яка є необхідною умовою повноцінного розвитку дітей.

### Природна складова

Природна складова (сфера «Природа») — це сукупність умов, які сприяють:

- становленню у дітей цілісного сприйняття природного довкілля;
- прояву інтересу до нього;
- оволодінню дітьми елементарними уявленнями про явища та об'єкти природи і про взаємозв'язки у ній;
- розвитку у дітей емоційно-ціннісного ставлення до природи;
- формуванню у дітей навичок екологічно доцільної поведінки.

### Культурна складова

Культурна складова (сфера «Культура») — це сукупність умов, які сприяють:

- прояву ігрової активності дітей;
- розширенню та систематизації елементарних уявлень дитини про довкілля;
- удосконаленню практичних умінь дітей;
- набуттю дітьми знань про безпеку життєдіяльності та про поводження з небезпечними предметами;
- формуванню знань дітей про різні види мистецтва (образотворче, музичне, театральне, літературне);
- розвитку особистості кожної дитини засобами мистецтва.

### Соціальна складова

Соціальна складова (сфера «Люди») — це сукупність умов, які сприяють збагаченню уявлень дітей про характер взаємин зі старшими людьми, своїми однолітками, дітьми молодшими за себе, усвідомленню особливостей взаємин між членами родини тощо. У соціальному просторі діти отримують елементарні уявлення про навколишній світ, про державу, в якій вони живуть, про народ, частиною якого вони є.

Соціальна складова також сприяє:

- розвитку почуття належності до певного народу з його традиціями та звичаями;
- формуванню у дітей морально-етичних норм поведінки тощо.

### **Складова власного «Я»**

Складова власного «Я» (сфера «Я сам») є сукупністю умов, які дають кожній дитині можливість реалізувати свої прагнення, а також сприяють:

- формуванню реалістичних образів власного «Я»;
- формуванню елементарної системи морально-духовних цінностей відповідно до внутрішніх потреб;
- особистісному зростанню;
- розвитку комунікативних здібностей;
- усвідомленню себе членом певної соціальної групи.

### **Мовленнєва складова**

Основою мовленнєвої складової є *створення доброзичливої атмосфери*, в якій діти матимуть право на мовленнєву активність, довіру. В умовах мовленнєвої складової у дітей має бути змога вільно спілкуватися між собою та з вихователями, вчитися, дізнаватися про нове та цікаве. Мовленнєва складова буде розвивальною та сприятиме розвитку дітей лише тоді, якщо вони чутимуть зразки правильного мовлення, матимуть змогу самостійно обирати однолітків для спілкування, гри, трудової чи іншої діяльності. Необхідно також сприяти поповненню досвіду дітей такими способами й формами мовленнєвої взаємодії, які варіювалися б залежно від тривалості контактів, від зміни діяльності. Під час створення мовленнєвої складової педагогічні працівники мають постійно:

- налагоджувати рівноправне спілкування між дітьми;
- створювати ситуації для обговорення;
- організовувати мовленнєво-творчу діяльність.

### **Створення спеціальних осередків у групових кімнатах**

Розвивальний простір (природна, культурна, соціальна складові, складова власного «Я») групового приміщення передбачає створення спеціальних осередків. Педагогічні працівники дошкільного навчального закладу самостійно вибирають їх кількість та наповнення. У групових приміщеннях дошкільного навчального закладу можна створити такі спеціальні осередки:

- природознавчий;
- дитячого експериментування;
- ігрової діяльності;
- образотворчої діяльності;

- музичний;
- художнього слова;
- народознавства;
- розвивального навчання;
- спортивний;
- трудової діяльності;
- відпочинку та усамотнення;
- самопізнання;
- співпраці з батьками;
- власної групи.

### **Природознавчий осередок**

У природознавчому осередку розміщують постійні та сезонні об'єкти природи, предмети догляду за ними. Постійними мешканцями цього осередку можуть бути акваріумні рибки, папуги, канарки, хом'яки, морські свинки тощо. У природознавчому осередку обов'язково розміщують календар природи (погоди), де діти відмічають пору року, погодні зміни тощо.

Тут також доцільно представити вироби дітей з природного матеріалу, гербарії; розмістити альбоми з ілюстраціями об'єктів та явищ природи. Доречно у природознавчому осередку мати карти зоряного неба, макети планет, глобус тощо; розміщувати інформацію краєзнавчої тематики, фотографії різних природних ландшафтів. У цьому осередку влаштовують і тематичні виставки, наприклад: «Природа рідного краю», «Як я провів літо», «Діти нашої групи на екскурсії в осінньому парку» тощо.

### **Осередок дитячого експериментування**

Осередок дитячого експериментування може бути як самостійним осередком, так і складовою природознавчого осередку. У ньому доцільно передбачити дослідне обладнання (різні ємності, колби, пробірки, дитячий мікроскоп, фільтри, ваги, а також допоміжні матеріали), за допомогою якого діти, шляхом ігрових маніпуляцій, дізнаються про властивості води, повітря, ґрунту, про особливості їх впливу на рослини, тварин, людей; а також встановлюють логічні взаємозв'язки у природі. У групах для дітей старшого дошкільного віку в осередках дитячого експериментування можна розмістити окремі міні-центри екологічних досліджень.

### **Осередок ігрової діяльності**

У групових приміщеннях дошкільного навчального закладу необхідно створити умови для різних видів ігор: сюжетно-рольових, конструкторсько-будівельних, настільно-друкованих, театралізованих, дидактичних. Для цього в осередку ігрової діяльності варто організувати відповідні міні-осередки.

Для проведення *сюжетно-рольових ігор* слід передбачити атрибути для організації найбільш популярних серед дошкільників ігор, зокрема таких, як: «Родина», «Магазин», «Перукарня», «Лікарня», «Автомайстерня» тощо. *Атрибутами* для ігор можуть бути:

- сюжетно-образні іграшки (ляльки, фігурки тварин, м'які іграшки, іграшкові меблі, посуд, побутова техніка, різні види транспорту, технічні інструменти);
- предмети-замісники (клаптики тканини, поролон, мотузки, коробки, килимки різні за формою і розміром);
- макети та предметно-ігрові фони (палац ляльки з кімнатами, макет-карта «Вулиці мого міста» тощо);
- ігрові модулі.

Для дітей молодшого дошкільного віку доречно створити повноцінні розгорнуті міні-осередки із залученням усієї зазначеної атрибутики. При цьому варто використовувати великогабаритні допоміжні конструкції: наприклад, у грі «На кухні» — плита, мийка, стіл зі стільцями, кухонний та столовий посуд; у грі «Магазин» — прилавок, ваги, каса, полиці з товарами, відповідно до зросту дітей. Для дітей старшого дошкільного віку відповідні атрибути повністю не виставляють, а зберігають на полицях шаф чи у коробках.

**Конструкторсько-будівельні ігри** потребують достатньо місця для зведення будівель та розміщення необхідного обладнання: дерев'яні, металеві, пластмасові конструктори універсального і тематичного типу, а також кубики, коробки, колодки різного розміру та інші нетрадиційні й допоміжні матеріали. У цьому міні-осередку також можуть бути представлені малюнки і схеми будівель, модульні та великогабаритні системи, які трансформуються, — палатка-автобус, будинок-пароплав тощо.

У міні-осередку **театралізованих ігор** доречно мати різні види театрів (настільний, пальчиковий, маріонетковий та інші), елементи декорацій, ширми, театральну бутафорію, атрибути для ігор-драматизацій, костюми та їх елементи, наголовники, нагрудні знаки, зображення відомих казкових персонажів тощо.

Міні-осередок **дидактичних ігор** можна розміщувати як в ігровому осередку, так і в осередку розвивального навчання. Сучасна промисловість пропонує для використання у роботі з дітьми дошкільного віку широкий вибір продукції **настільно-друкованих ігор**. Це — різноманітні площинні та об'ємні пазли, лото, доміно, шашки, ігри-подорожі, ігри за сюжетами казок, ігрові набори тощо.

### **Осередок образотворчої діяльності**

Створюючи осередок образотворчої діяльності, слід наповнити його різноманітними матеріалами, зокрема такими, як:

- прості та кольорові олівці;
- пастель, акварель, гуаш;
- фломастери;
- крейда;
- папір для малювання;
- розмальовки;
- мольберти;
- пластилін;
- лекала;
- обладнання для аплікації та ліплення, для роботи з природним матеріалом.

Також у цьому осередку варто розмістити копії скульптур, репродукції картин, відомості про їх авторів тощо.

### **Музичний осередок**

У музичному осередку слід розмістити різні види музичних іграшок та музично-дидактичних ігор, дитячі музичні інструменти, ілюстрації до музичних творів, а також касети аудіо та відеопрогравач, аудіо та відеозаписи тощо.

### **Осередок художнього слова**

В осередку художнього слова має бути облаштоване місце для роботи дітей із книжкою. Педагогічним працівникам слід розмістити на полицях книги різних жанрів, альбоми, папки з ілюстраціями до художніх творів, зображення казкових персонажів, портрети класиків української дитячої літератури. Також у цьому осередку доцільно облаштувати «книжкову лікарню», де діти мали б змогу ремонтувати книги.

### **Осередок народознавства**

В осередку народознавства можна розмістити предмети української національної символіки — вінок, вишитий рушник, жовто-блакитний прапорець, тризубець, ляльки в українському народному вбранні, посуд, традиційні українські іграшки, витвори декоративно-вжиткового мистецтва, зображення «родинного дерева життя» тощо. В осередку народознавства можна також створити міні-осередок — куточок родини, в якому розмістити фотографії членів родини, інформацію про найближче сімейне оточення дітей.

### **Осередок розвивального навчання**

Для дітей *раннього та молодшого дошкільного віку* в осередку розвивального навчання мають бути матеріали, спрямовані на розвиток сенсорних відчуттів у дітей:

- дидактичні іграшки (мотрійки, різні піраміди, різнокольорові втулки);
- геометричні фігурки, коробочки різного розміру;
- спеціально виготовлене обладнання для розпізнавання предметів на дотик, слух, для розвитку зорового сприйняття та дрібної моторики рук тощо.

Оснащення осередку розвивального навчання для дітей *старшого дошкільного віку* слід збагатити атрибутами, які спрямовані на розвиток у них пізнавальних та психічних процесів. Це можуть бути:

- головоломки;
- ребуси;
- кросворди;
- ігри типу «Танграм», «Чарівні палички»;
- математичне лото;
- доміно тощо.

З метою формування елементарних математичних уявлень у дітей цей осередок необхідно забезпечити матеріалами для ознайомлення з цифрами, числовими множинами, просторовими, часовими поняттями та поняттями розміру і об'єму. Для цього варто мати:

- різноманітні розмальовки;
- парні картки;

- площинні лабіринти;
- схематичний годинник;
- штанги;
- стрічки;
- смужки різної довжини і ширини;
- умовні мірки;
- різні ємності;
- предмети для вимірювання об'єму і ваги тощо.

У цьому осередку також мають бути матеріали для навчання дітей грамоти: зображення букв, алфавіт, кубики Зайцева, магнітна абетка, таблиці, схеми, тренажери та посібники для підготовки руки дитини до письма тощо.

### **Спортивний осередок**

Залежно від віку дітей та їхньої фізичної підготовленості спортивні осередки оснащують по-різному. Проте, обов'язково у такому осередку мають бути:

- м'ячі;
- кольорові кулі для прокочування;
- кеглі;
- мішечки з піском для метання;
- скакалки тощо.

Для *розвитку основних рухів* дітей у спортивному осередку доцільно також мати:

- дуги;
- лави;
- колоди;
- куби;
- обручі;
- сюжетні нестандартні м'які іграшки для переступання, підлізання, перестрибування;
- ракетки з воланами;
- різноманітні природні матеріали (шишки, каштани, жолуді);
- кольорові стрічки, прапорці, султани, парашути;
- обладнання для спортивних ігор (баскетбольне кільце, дартс, кільцекид, шашки, шахи).

Для оптимального розміщення спортивного матеріалу варто використати гачки, коробки, ящики, навісні полиці тощо.

### **Осередок трудової діяльності**

В осередку трудової діяльності має бути обладнання, яке спонукатиме дітей до практичних дій та сприятиме розвитку у них навичок самообслуговування. Для дітей раннього та молодшого віку слід мати різні типи тренажерів на застібання та шнурування, таці, фартухи, ганчірки, губки тощо. Для дітей старшого дошкільного віку в осередку трудової діяльності варто передбачити міні-стенди,



наприклад, куточок «Ми чергуємо» — з фартухами, совочками для змітання крихт зі столу, губками, ганчірками; куточок «Маленькі помічники» — з дитячими граблями, совками, лопатами тощо.

### **Осередок відпочинку та усамітнення**

В осередку відпочинку та усамітнення варто створити умови, які давали б дітям можливість відпочити, заспокоїтися, позбутися негативних емоцій, поділитися з педагогом своїми проблемами, переживаннями, разом розв'язати конфліктну ситуацію. Цей осередок доцільно облаштовувати м'якими меблями, бажано відокремити його від інших осередків ширмою.

### **Осередок самопізнання**

В осередку самопізнання доцільно розмістити дзеркало, предмети індивідуального догляду. У цьому осередку мають бути ілюстрації до казок, оповідань, дитячі книги, фотографії. Тут також можна встановити ростомір, ваги тощо.

### **Осередок співпраці з батьками**

В осередку співпраці з батьками необхідно передбачити стенди, папки-пересувки, плакати, на яких розміщують інформацію для батьків: поради, рекомендації психологічного та педагогічного змісту, оголошення тощо.

### **Осередок власної кімнати**

В осередку власної кімнати мають бути зібрані короткі відомості про дітей групи, працівників, зазначена назва групи (наприклад — «Казка», «Усмішка», «Курчата» тощо). Цей осередок можна оформити груповими фотографіями дітей, яскравим панно, атрибутикою до назви групи. Також в осередку власної кімнати розміщують вітальні листівки та інформацію про дітей, які святкують день народження. Тут можна облаштувати стенди з побажаннями та рекомендаціями для дітей та батьків, а також з інформацією про досягнення дітей (перемога у спортивному змаганні, участь у святі тощо).

Звичайно, поняття «розвивальний простір» значно ширше і передбачає не лише облаштування спеціальних осередків як певної частини цілісності цього простору, а й взаємовідносини у ньому дітей та дорослих, їхні дії, налагодження стосунків, задоволення духовних потреб дітей тощо. Про це — у наступних публікаціях.

**Ірина Юріївна Резніченко**

методист відділу науково-методичного  
забезпечення змісту дошкільної освіти  
ІТЗО МОН України

- *З повним варіантом статті (з додатками щодо передбачення різних заходів зі створення та облаштування розвивального простору в річному плані освітньої роботи дошкільного навчального закладу) можна ознайомитися в журналі «Практика управління дошкільним закладом освіти», № 1, 2011р.*